

सन्निपातोमरणं फलसन्निधोगातुखबहुस्वप्नदकर्मसंबंधात् अनेनलिंगेनशवीभूतेन अदृष्टःअलक्षितः ॥ १५ ॥ एवमात्मनोबुद्धितादात्म्यभ्रातिकृतसंसारमुक्त्वावस्तुतोसंगत्वमाह नचक्षुषेति इन्द्रियायास्तत्त्वमुक्त्वा नस्पृशपृथिवीत्यभोक्तृत्वद्वारासंगत्वमुक्तंनचापीत्यकर्तृत्वद्वारा तेचक्षुराद्याः सपश्येतानि तिसाक्षित्वमुक्तं साक्षिणोपिबुद्धित्तिप्राप्तत्वात् कर्मव्यतिहारेतद् फलद्वारातुनपश्यतीत्युक्तं ॥ १६ ॥ असंगस्यापितमायः पिडवत्पृथ्वीतादात्म्यभ्रांत्यासंसारप्रतीतिरित्याह यथेति रूपपेगल्यादिकं कश्चिदयः पिडादिः तथापिसःवस्तुदृष्ट्यादग्धृत्वपिगलत्वाख्यंअपरंरूपगुणवायथानविभर्ति तथैवतदस्यआत्मनःरूपंचैतन्यदेहेदृश्यते नतुदेहोवस्तुतश्चेतनः तथापिलोहगतंचतुष्कोणत्वादिकंवन्हाविवात्मनिदेहगतंदुःखादिकंप्रतीयतइत्यर्थः ॥ १७ ॥ उक्तदृष्टानैवयद्यच्छरीरंआत्माप्राप्तोतितस्यतस्यधर्मानात्मन्यभिमन्यत इत्याह तथेति अदृश्यंतदस्यैः तदाश्रयदेहांतराश्रयं ॥ १८ ॥ अत्रप्रसंगात्पूर्वदेहत्यागदेहांतरोपादानंचसप्रकारमाह स्वमिति त्रिभिः शरीरीभियमाणःखाद्युपादानैकैर्देहांशैःखादीन्आविशते एवंश्रोत्रादयोपिसप्तदशानानाश्रयाःस्वोपादानगाःसंतोपिकर्मसुपूर्वप्रज्ञासाहितेषुवर्तमानाःश्लिष्टाःपंचगुणान्शब्दान्श्रयंते अयमर्थः स्थूलदेहनाशेपिकर्मणावबद्धंसप्तदशालंकलिंगनश्रयतिकृतुदेहांतरंप्रविशति उत्पत्तिवद्विव्ययसन्निपातैर्नयुज्यतेसौपरमःशरीरी ॥ अनेनलिंगेनतुलिंगमन्यद्द्रष्टव्यदृष्टःफलसन्निधोगात् ॥ १५ ॥ नचक्षुषापश्यतिरूपमात्मनोचपिस्पर्शमुपैतिकंचित् ॥ नचापितैःसाधयेततुकार्येतंनपश्यंतिसपश्यतेतान् ॥ १६ ॥ यथासमीपेज्वलतो नलस्यसंतापजंरूपमुपैतिकश्चित् ॥ नचापरंरूपगुणं विभर्ति तथैवतदृश्यतिरूपमस्य ॥ १७ ॥ तथा मनुष्यःपरिमुच्यकायमदृश्यमन्यद्विशतेशरीरं ॥ विस्तृत्यभूतेषुमहत्सुदेहतदाश्रयंचैवविभर्तिरूपं ॥ १८ ॥ खंवायुमभिसलिलंतथोर्वीसमंततोभ्याविशतेशरीरी ॥ नानाश्रयाःकर्मसुवर्तमानाःश्रोत्रादयःपंचगुणान्श्रयंते ॥ १९ ॥ श्रोत्रंखतोघ्राणमथोष्ट्रिव्यास्तेजोमयंरूपमथोविपाकः ॥ जलाश्रयंतेजोउक्तंरसंचवाय्वात्मकःस्पर्शकृतोगुणश्च ॥ २० ॥ महत्सुभूतेषुवसंतपंचपंचेंद्रियार्थाश्रयथेंद्रियेषु ॥ सर्वाणिचैतानिमनोऽनुगानिबुद्धिमनोन्वेतिमतिःस्वभावं ॥ २१ ॥

तृणजलायुकान्यायेन तथाचश्रुतिः तमुक्त्वा मंतंप्राणोनूक्त्वा मतिप्राणमनूक्त्वा मंतंसर्वप्राणा अनूक्त्वा मंतीति तंविद्याकर्मणीसमन्वारभेतेपूर्वप्रज्ञाचेति तद्यथातृणजलायुकातृणस्यांतंगत्वाऽन्यमाक्रममाक्रम्यात्मानमुपसंहारतीति ॥ १९ ॥ तत्रकिमिन्द्रियंकस्यभूतस्यगुणंश्रयतेइतिव्यवस्थामाह श्रोत्रंखतःखस्यगुणंशब्दंश्रयतेइत्यनुषंगः पृथिव्याःगुणंधंघ्राणंसंश्रयते विपाकःचक्षूरूपतेजःपरिणामःतेजोमयंरूपंश्रयते जलाश्रयंतेजःरसप्रकाशंकरंरसनेन्द्रियंरसंसंश्रयते वाय्वात्मकः स्पर्शकृतःस्पर्शार्थकृतःइन्द्रियविशेषःत्वक्तमेववाय्वात्मकंगुणंस्पर्शंश्रयते शब्दादिवासनासहिताएवश्रोत्रादयःकर्मसुश्लिष्टाभवतीत्यर्थः ॥ २० ॥ पंचानाभिन्द्रियाणामर्थाःशब्दादयःभूतेषुखादिषुवसंतितानिचपंचखादीनिइन्द्रियेषुवसंति सर्वाणिचैतानिशब्दादीनिखादीनिइन्द्रियाणिचमनोनुगानिमनःबुद्धिमन्वेति बुद्धिःस्वभावमन्वेति तेनइन्द्रियाणिपराण्यादुरिंद्रियेभ्यःपरमनः मनसस्तुपराबुद्धिर्योबुद्धेः परतस्तुसइतिगीतासंगता ततश्चार्थानांकारणमिन्द्रियाणितेषांमनस्तस्यबुद्धिस्तस्याश्चिदात्मेतिक्रमात्सर्ववासनावासितायांबुद्धौसर्वमस्तीति तदवियोगाच्च दात्मापुनःपुनःसंसरतीत्यर्थः ॥ २१ ॥